

بررسی عملکرد مدیریت شهری در رابطه با مشارکت شهروندان در امور

شهری (مورد شهر فسا)

حسین یغفوری: استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران *
سجاد رفیعیان: مربی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۳۰ - پذیرش: ۱۳۹۴/۷/۲، صص ۸۱-۱۰۰

چکیده

از مهم‌ترین آثار مشارکت در فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت شهری می‌توان به ایجاد علاقه و اعتماد در مردم برای توسعه و پیشرفت، کاهش تمرکزگرایی اشاره کرد. بنابراین مهم‌ترین ابزار برای مدیریت شهری موفق، بهره‌گیری از مشارکت مردم است. برای تقویت و گسترش امر مشارکت مردم در برنامه‌ریزی، شناخت عوامل مؤثر بر این امر ضروری است. مشارکت در کشور ما پدیده تازه‌ای نیست اما با رشد شهرنشینی و به تبع آن تغییر الگوی مشارکتی، لزوم بازبینی در این مفهوم و ارایه الگوی مناسب با نیازهای امروزی شهروندان احساس می‌گردد. شهر فسا با ۹۲۰۲۰ نفر جمعیت در سال ۱۳۸۵ از شهرهای پرجمعیت استان فارس است، از مشکلات فراروی مدیریت شهر فسا در خدمات‌رسانی مناسب به شهروندان که مرتبط با عدم مشارکت فعال شهروندان است را می‌توان به، کمبود درآمد مدیریت شهری، عدم همکاری برخی از شهروندان در رابطه با پرداخت عوارض به شهرداری و... می‌توان اشاره کرد. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی عملکرد مدیریت شهر فسا در رابطه با مشارکت شهروندان در امور مربوط به شهر است. در این تحقیق که از نوع کاربردی و توسعه‌ای است از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی برای پاسخ به سؤالات و ارایه راه‌حل برای مسأله مورد نظر استفاده شده است. برای گردآوری اطلاعات از دو روش مختلف اسنادی و پیمایشی استفاده شده است. در پژوهش حاضر جهت بررسی عملکرد مدیریت شهر فسا در رابطه با مشارکت شهروندان در امور مربوط به شهر ابتدا به مطالعه ادبیات مربوطه پرداخته شد، پس از شناخت نظریات و الگوهای مختلف، در تحقق عملی مشارکت دو پیش شرط ضروری یعنی: ۱- گرایش و تمایل به مشارکت و ۲- امکان مشارکت (مدیریت شهری) تشخیص داده شد. در نتیجه تمرکز اصلی بر امکان مشارکت (مدیریت شهری) قرار گرفت. جهت شناسایی و سنجش متغیرهای ضروری نشان دهنده عملکرد مدیریت شهر فسا در رابطه با مشارکت شهروندان در امور مربوط به شهر ده متغیر اصلی تشخیص داده شد. که به صورت پرسشنامه بررسی شد و بر این اساس پرسشنامه شناسایی متغیرهای امکان مشارکت تدوین، اجرا و تجزیه و تحلیل شد. همچنین بمنظور اطمینان از صحت گفتار مسئولین مدیریت شهری مصوبات شورای شهر فسا مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان می‌دهد. نتایج حاصل از ارزیابی عملکرد مدیریت شهری شهر فسا در رابطه با افزایش مشارکت شهروندان نشان می‌دهد که مدیریت شهری-شهر فسا در این رابطه عملکرد ضعیفی را داشته است، به طوری که نتایج تحلیل داده‌ها این عملکرد را در حد کم و خیلی کم ارزیابی کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: مشارکت شهروندان، امور شهری، عملکرد مدیریت شهری، فسا

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

در دهه ۱۹۶۰ مشارکت مردمی، به صورت ضروری و جزء لاینفکی از روند برنامه‌ریزی مطرح گردید و به تدریج مسأله مشارکت مردمی به صورت قانونی و الزامی در برنامه‌ریزی شهری غرب مطرح گردید (مرادی مسیحی، ۱۳۸۰: ۱۳). مشارکت، کلید اصلی اجرای طرح‌های توسعه شهری است. یکی از علل اساسی به بن‌بست رسیدن هر طرحی، ریشه در بی‌توجهی به مشارکت و سهم قابل توجه مردم و نهادهای محلی در اجرا دارد (مهندسین مشاور شامند، ۱۳۷۹: ۱۰۰). امروزه یکی از راهکارها و راهبردهای مؤثر، اثر بخش و کارساز در مسئله مدیریت که در قالب مدیریت‌های استراتژیک، آینده‌نگر و مشارکتی متجلی می‌شود، استفاده از استعدادها، پتانسیل‌ها و سرمایه‌های فکری، فیزیکی و مادی بخش خصوصی و مردمی است. از این طریق می‌شود مسئله کارائی، اثر بخشی و بهره‌وری، که پیامد آن کاهش هزینه‌ها، افزایش درآمدها و بهینه‌سازی عملکردها است را در مدیریت شهری ارتقاء بخشید و زمینه پایداری مدیریت شهری را فراهم نمود (ایمانی جاجرمی و دیگران، ۱۳۸۳: ۹۷).

مدیریت شهری قدرتمند زمانی شکل می‌گیرد که مشروعیت مبتنی بر مشارکت مردم داشته باشد. جامعه شناسان، جامعه مدرن را جامعه مدنی می‌دانند. بنابراین مهم‌ترین ابزار برای مدیریت شهری موفق، بهره‌گیری از مشارکت مردم است (www.hamshahronline.ir). مشارکت مردم در روند توسعه از چنان اعتباری برخوردار است که توسعه را معادل مشارکت دانسته‌اند

(ابراهیم‌زاده: ۱۳۷۷، ۱). اگر این نکته را مد نظر قرار دهیم که قسمت عمده‌ای از هزینه‌های اجرایی طرح به‌طور مستقیم و غیرمستقیم توسط مردم پرداخت می‌شود موضوع مشارکت مردم در اجرا ملموس‌تر می‌شود (پور احمد و دیگران، ۱۳۸۵: ۷۵). مشارکت عمومی یک مؤلفه بنیادین امر برنامه‌ریزی خوب است. یک طرح جامع و فراگیر طرحی است که با مردم انجام شده باشد نه برای مردم (Zimmerman, 1996: 1).

بدون همکاری و مشارکت شهروندان در اداره امور شهر، شهرداری‌ها موفقیت‌های چندانی در دستیابی به اهداف خود نخواهند داشت. اکنون در سراسر دنیا و از جمله ایران، بار اصلی تأمین هزینه‌های شهرداری بر دوش شهروندان است و این حق آنان است که بر چگونگی هزینه درآمدهای شهرداری نظارت داشته باشند. اگر شهروندان به طور کامل از اعمال انجام شده و هزینه پروژه‌های گوناگون رضایت داشته باشند، با طیب خاطر، مالیات‌ها و عوارض متعلقه را پرداخت خواهند کرد (سعیدنیا، ۱۳۸۲: ۹۴). شهرداری‌ها از جمله حکومت‌های محلی محسوب می‌شوند بدون مشارکت همه جانبه مردم «مشروعیت» ندارند. به سخن دیگر، بدون مشارکت فعال مردم در امور محلی، شهرداری‌ها توانایی پیشبرد هدف‌های خود را نخواهند داشت. از این رو باید راه‌های مختلف زمینه‌های مشارکت و همکاری فعال مردم را در امور محلی فراهم نمود (شکیبامقدم، ۱۳۸۰: ۱۸۶).

در دنیای امروز، برنامه‌ریزی شهری اصولاً یک فرایند مشارکتی محسوب می‌شود که به موجب آن هرگونه تصمیم‌گیری و اقدام درباره توسعه و عمران شهر

کارگیری مردم در تصمیم‌گیری‌ها و با توجه به اهمیت نظرات مردم در برنامه‌ریزی توسعه درجهان، مفهوم مشارکت مردمی مورد توجه قرار گرفته است (سیف‌الدینی، ۱۳۶۸: ۱۴۸).

شهر فسا با ۹۲۰۲۰ نفر جمعیت در سال ۱۳۸۵ (مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر فسا، ۱۳۸۵) از شهرهای پرجمعیت استان فارس است. از مشکلات فراروی مدیریت شهر فسا در خدمات-رسانی مناسب به شهروندان که مرتبط با عدم مشارکت فعال شهروندان است را می‌توان به، کمبود درآمد مدیریت شهر در نتیجه عدم توانایی در خدمات‌رسانی مناسب به شهروندان، عدم همکاری برخی از شهروندان در رابطه با پرداخت عوارض به شهرداری، عدم رعایت هنجارهای اجتماعی از سوی برخی از شهروندان، عدم آگاهی شهروندان از حقوق و تکالیف خود در امور مربوط به شهر، عدم اعتماد و تعهد اجتماعی، عدم پیشبرد سریع برنامه‌های مدیریت شهری، عدم خدمات-رسانی مناسب به شهروندان و عدم هماهنگی بین خواسته‌های شهروندان با برنامه‌های مدیریت شهری اشاره کرد. از طرفی در تحقق عملی مشارکت فراهم آمدن دو پیش‌شرط ضروری است: ۱- گرایش و تمایلات به مشارکت ۲- امکان مشارکت (علوی‌تبار، ۱۳۷۹: ۱۱۳) برای بررسی گرایش و تمایل به مشارکت باید به شهروندان رجوع و برای بررسی امکان مشارکت باید به مدیران شهری (تصمیم‌گیرندگان و قانون‌گذاران شهر) رجوع کرد. به عبارت دیگر برای تحقق عملی مشارکت باید دو عامل را بررسی کرد ۱- شهروندان ۲- مدیریت شهری. مدیریت شهری با به وجود آوردن

مستلزم همکاری و همفکری همه نیروهایی است که در آن سهم و ذینفع هستند یعنی دولت، بخش عمومی (شهرداری و شوراها)، بخش خصوصی، نهادهای حرفه‌ای و تشکلهای مردمی. با توجه به این ملاحظات موضوع مشارکت در برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، موضوعی وسیع‌تر و پیچیده‌تر از مشارکت مالی و اجرایی است و نوعی کوشش برای رسیدن به شناخت درست از نیازهای واقعی و اهداف مشترک و دستیابی به وفاق و همکاری همگانی در مسیر توسعه و عمران محیط زندگی جمعی محسوب می‌شود (مهدی‌زاده و دیگران، ۱۳۸۵: ۵۰۲). باید توجه داشته باشیم که مشارکت امری دو طرفه است. می‌توانیم بگوییم مشارکت فرایندی است که در آن طرفین قضیه جهت رسیدن به هدفی خاص تشریک مساعی می‌نمایند که باعث تقسیم اقتدار می‌گردد. و در واقع از شروط مشارکت در یک جامعه، وجود تمایل به تقسیم قدرت تصمیم‌گیری است. در صورتی که در نظام سیاسی و حکومتی چنین تمایلی وجود نداشته باشد، میل به مشارکت و زمینه مشارکت وجود نخواهد داشت و مشارکت جنبه شعار گونه به خود می‌گیرد (یاور، ۱۳۸۰: ۱۰). مشارکت در کشور ما پدیده تازه‌ای نیست اما با رشد شهرنشینی و به تبع آن تغییر الگوی مشارکتی، لزوم بازبینی در این مفهوم و ارائه الگوی مناسب با نیازهای امروزی شهروندان احساس می‌گردد. تازه‌ترین زمینه مشارکت، مشارکت شهروندان در اداره امور شهرهاست. (علوی‌تبار، ۱۳۷۹: ۱۱ و ۹۳). آنچه که بیشتر گفته شد این مسأله را روشن می‌سازد که در چند دهه گذشته به دلیل افزایش تأکید بر به

مشارکت شهروندان در امور مربوط به شهر بررسی کرده و به ارایه راهکارهای عملی در جهت بهبود وضع مشارکت شهروندان در نتیجه توسعه شهر گام بردارد.

تحقیق حاضر تلاش می‌کند عملکرد مدیریت شهر فسا در رابطه با مشارکت شهروندان در امور مربوط به شهر، بررسی کند. هدف آن، این است که با بررسی این مورد بتواند نکات و عوامل مهمی که می‌توانند در رابطه با عملکرد مدیریت شهری در رابطه با مشارکت شهروندان تأثیر مثبتی داشته باشند، شناسایی نماید. به طوری که یافته‌های پژوهش حاضر می‌تواند مدیران شهری را در بالا بردن رضایتمندی شهروندان و افزایش مشارکت مردمی در اجرای طرح‌های عمرانی، رفاهی، فرهنگی و غیره یاری رساند.

۱-۳- روش تحقیق

در این تحقیق که از نوع کاربردی و توسعه‌ای است از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی برای پاسخ به سؤالات و ارایه راه‌حل برای مسأله مورد نظر استفاده شده است. با استفاده از مجموعه اطلاعات بدست آمده و با عنایت به اهداف، سؤالات تحقیق، گزینه‌ها و سؤالات مورد نیاز به صورت مدون و در قالب پرسش‌نامه تحقیق، تهیه و تدوین گردید.

در این تحقیق از دو روش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. آمار توصیفی شرایط موجود را توصیف می‌کند، به این ترتیب که از طریق بدست آوردن فراوانی، درصد و درصد تجمعی متغیرهای مورد مطالعه توصیف می‌شوند. در روش آمار استنباطی به منظور تعیین اثر هر یک از متغیرهای مستقل بر متغیر

شبکه رسمی ارتباطات بین شهروندان و مدیریت شهری به منظور مشارکت در امور شهری و برنامه‌ریزی در رابطه با آموزش شهروندی باعث می‌شود که شهر از سرمایه اجتماعی برخوردار شود. مدیریت شهری در به وجود آمدن سه اصل اعتماد، هنجارها و شبکه‌های مشارکت که تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی هستند نقش مهمی دارد. مشارکت نیازمند فضای ساختی غیرمتمرکز و دموکراتیک است هرچه ساختار اداری و اجرایی غیرمتمرکز و انتخابی‌تر باشد، بدنه آن برای تأثیرپذیری از جامعه و برانگیختن مشارکت مساعدتر می‌گردد. همچنین ساختارها و چهارچوب‌های قانونی، نقشی اساسی در گسترش مشارکت ایفا می‌کنند. بدون داشتن پشتوانه قانونی، کنش‌ها و رفتارهای انسانی مشروعیت نداشته و نهادی نمی‌شوند. ایجاد انگیزه، علاقه و تشویق مردم، پژوهش مشارکتی، نظر سنجی عمومی، نظر خواهی از نهادها و تشکل‌های محلی و صنفی، مذاکره با کارشناسان و اهل نظر در تصمیم‌گیری‌ها، نهادهای مناسب، اطلاع‌رسانی عمومی، تشکل‌های غیردولتی، آگاهی و آموزش عمومی و... از عوامل مهم در مشارکت مردمی است که تنها در صورت وجود مدیریت شهری با تفکر مشارکتی عملی می‌شود. از اینرو تمرکز اصلی پژوهش حاضر حول این دو محور است.

۱-۲- اهداف تحقیق

این مقاله به دنبال بررسی و سنجش متغیرهای ضروری عملکرد مدیریت شهری در رابطه با مشارکت شهروندان در امور شهری است. تا با ارزیابی این متغیرها، عملکرد مدیریت شهر فسا را در رابطه با

۸- میزان تلاش مدیریت شهری در جهت افزایش آگاهی‌های عمومی، ترویج فرهنگ شهروندی و توجه بر آموزش اصول شهروندی (حقوق و مسؤولیت‌ها)

۹- تلاش مدیریت شهری در جهت مشارکت بیشتر شهروندان در امور شهر

۱۰- میزان دسترسی شهروندان به اطلاعات شهری (گردش آزاد اطلاعات)

جامعه آماری ما در رابطه با مدیران شهری ۱۳ نفر بوده که شامل ۷ نفر از اعضای اصلی شورای شهر فسا و ۶ نفر از مسئولین شهرداری فسا از قبیل شهردار، معاونین، مسئول امور عمومی و... بوده است. برای مطالعه یک متغیر از هر مقیاس (از نوع گسسته) و بررسی فرض = $H_0: P_1 = P_2 = P_3 \dots P_k$ از آزمون کای اسکور می‌توان برای تحلیل آن استفاده کرد، به این خاطر برای تحلیل و استنباط داده‌های پرسشنامه مربوط به مدیران شهری از این آزمون استفاده گردید.

به منظور تحلیل اعتبار پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. مقدار آلفای بدست آمده برابر ۰/۸۱۱ می‌باشد که از ۰/۷۵ بزرگتر است، بنابراین اعتبار کلی پرسشنامه تایید می‌شود.

جدول ۱- نتایج آزمون آلفای کرونباخ

تعداد آیتم‌ها	آلفای کرونباخ
۱۰	0/811

وابسته از کای اسکور استفاده شده است و کلیه محاسبات آماری این پژوهش به وسیله نرم افزار SPSS و MINITAB انجام گرفته است. داده‌های خام که به روش‌های مختلف تهیه می‌شود، پس از تلفیق و ترکیب یافته‌ها با توجه به نیاز تحقیق طبقه‌بندی می‌شود. سپس از طریق روش توصیف و استنباط داده‌ها به کمک نرم افزارهایی همچون SPSS و EXCEL و ... پردازش شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

پرسش‌نامه تهیه شده به منظور سنجش عملکرد مدیریت شهر فسا در رابطه با مشارکت شهروندان در مدیریت شهری شامل ۱۰ سؤال است. پرسش‌نامه مدیران شهری متغیرهای زیر را بررسی می‌کند.

۱- میزان نظارت شهروندان بر تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر.

۲- میزان نقش و دخالت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر.

۳- میزان نظر خواهی از عموم شهروندان قبل و بعد از انجام هر پروژه و برنامه‌ای.

۴- میزان اطلاع‌رسانی شهرداری و شورای شهر، به شهروندان در رابطه با تصمیم‌گیری‌های مدیریت شهری.

۵- میزان تمرکززدایی تصمیم‌سازی و واگذاری اختیارات

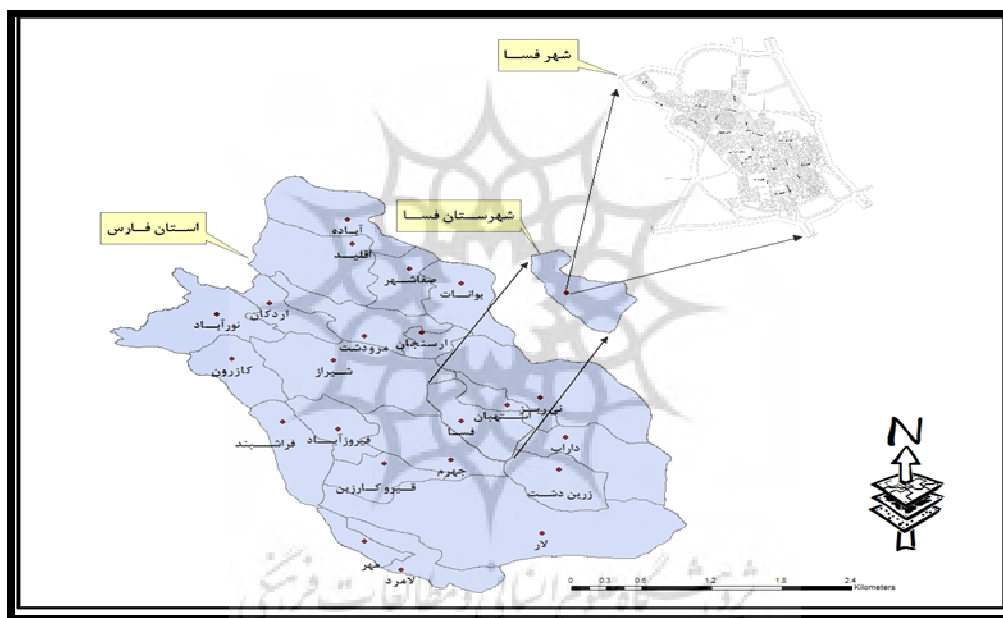
۶- میزان تلاش در جهت بسط و توسعه نهادهای مدنی و سازمان‌های غیردولتی

۷- میزان برنامه‌ریزی و امکانات دریافت نظرات و پیشنهادات شهروندان در امور شهر

۱-۴- قلمرو پژوهش

شهر فسا در نیمه غربی شهرستان فسا در موقعیت شهرستان فسا در ۵۳ درجه و ۳۳ درجه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۴۹ دقیقه عرض شمالی قرار دارد (رضایی، ۱۳۸۷: ۲۷۴). و از جهت شمال به شهرستان‌های شیراز و استهبان، و از سمت جنوب به شهرستان‌های جهرم و زرین دشت و از جهت شرق به

شهرستان‌های داراب و استهبان و از سمت شمال غرب و شمال به شهرستان شیراز و از سمت غرب و جنوب غرب به شهرستان جهرم محدود می‌گردد (رفعیان، ۱۳۸۹: ۷۴). این شهر در سرشماری سال ۱۳۸۵، ۹۲۰۲۰ نفر جمعیت داشته است (مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۸۵).

شکل ۱- موقعیت شهر فسا در شهرستان و شهر فسا

۲- مبانی نظری

۱-۲- تعاریف و مفاهیم

مشارکت کردن به معنی سهم در چیزی یافتن و از آن سود بردن و یا در گروهی شرکت جستن و با آن همکاری داشتن است. به همین جهت از دیدگاه جامعه شناختی باید بین مشارکت به معنی حالت یا وضع (امر شرکت کردن) و مشارکت به عنوان عمل و تعهد (عمل

مشارکت) تفاوت قائل شد. مشارکت در معنای دوم از تعلق به گروهی خاصی داشتن و سهم در هستی آن خبرمی‌دهد و معنای شرکت فعالانه در گروه را می‌رساند و به فعالیت اجتماعی انجام شده نظر دارد (سعیدی رضوانی و کاظمیان، ۱۳۸۰: ۳۳ و ۳۲). مشارکت در عرصه مدیریت شهری به هر دو معنی بکار می‌رود به معنای اول مفهوم شرکت کردن را می‌توان

محلی این است که مردم همان محل با مشارکت و همفکری یکدیگر و حتی المقدور با استفاده از منابع و امکانات محلی نسبت به تامین خدمات عمومی و نیز عمران و آبادی محل در چارچوب قانون اقدام نمایند (رجب صلاحی، ۱۱۸: ۱۳۸۱). از این رو سطح محلی مدیریت و اداره امور باید در سطح ملی به رسمیت شناخته شود و در پی آن سطح منطقه‌ای رابط بین این دو تلقی گردد. در واقع امروزه رابطه مستقیم بین بهبود مدیریت شهری و دموکراسی محلی با تمرکززدایی پذیرفته شده است. تفویض اختیارات، جلب مشارکت مردم و بسترگشایی نهادی آن در سطوح پایین تر، شرط موفقیت سیاستهای عدم تمرکز فضایی است (صرافی، ۱۳۷۷: ۴۴). اصل اساسی در حکومت‌های محلی از جمله شهرداریها این است که مردم همان محل با مشارکت و همفکری یکدیگر نسبت به تامین خدمات عمومی و نیز عمران و آبادی محل در چارچوب قانون عمل نمایند. از لحاظ نظری، حکومت محلی مطلوب آن است که مسؤول و پاسخگو بوده، برای برآوردن نیازهای محلی تدارک موثری فراهم نموده، خدمات را به صورت کارا ارائه دهد و به تشویق شهروندان به مشارکت، حس تعلق را در شهروندان تقویت کند (سعیدی رضوانی و کاظمیان، ۱۳۸۰: ۵۸)

میزان مشارکت مردمی به نوع رژیم حاکم بستگی دارد. در نظام دموکراتیک، دولت، جامعه مدنی و سازمان‌های سیاسی رسمی و غیررسمی در جهت گسترش مشارکت مردم و در نهایت کسب مقبولیت و مشروطیت گام برمی‌دارد. (شکیبامقدم، ۱۳۸۰: ۱۸۵). دو نهاد ارکان اصلی ساختار مدیریت شهری را به وجود می‌آورد. نخست

مختص به همکاری بخش خصوصی با شهرداری دانست. مفهوم دوم مشارکت یعنی مشارکت فعال در همکاری بخش مردمی با شهرداری تجلی پیدا می‌کند. این بخش به اسامی دیگری مانند بخش اجتماعی و بخش خصوصی غیر انتفاعی خوانده می‌شود. هدف این بخش که اعضای آن در سازمان‌های غیردولتی (NGO)^۱ سازمان‌های داوطلبانه خصوصی (P.V.O)^۲ و سازمان‌های مبتنی بر جامعه محلی^۳ (C.B.O) متشکل شده‌اند، همیاری و خود اتکایی است (همان، ۳۴).

۲-۲- ساختار مدیریت شهری و رابطه آن با مشارکت

شهروندان

داده‌های سیستم مدیریت شهری، خواسته‌های دولت و شهروندان و ستانده‌های آن توسعه کمیت و کیفیت زندگی شهری است. بنابراین مدیریت شهری باید تمام نظام شهری اعم از فضای کالبدی و عملکردی آنرا تحت پوشش قرار دهد. لذا دارای ماهیت سازمانی توأمان چند عملکردی و چند سطحی است (کاظمیان، ۱۳۷۶: ۶۴). شهرداری‌ها از جمله حکومت‌های محلی محسوب می‌شوند که بدون مشارکت همه جانبه مردم (مشروعیت) ندارد. به سخن دیگر، بدون مشارکت فعال مردم در امور محلی، شهرداری‌ها توان پیشبرد هدف‌های خود را نخواهند داشت. از این رو باید به راه‌های مختلف زمینه‌های مشارکت و همکاری فعال مردم در امور محلی، فراهم کرد (شکیبامقدم، ۱۳۸۷: ۲۹۷ و ۲۹۸). یکی دیگر از رویکردهای پایه‌ای در مفهوم مدیریت شهری حکومت محلی است. اصل اساسی در حکومت‌های

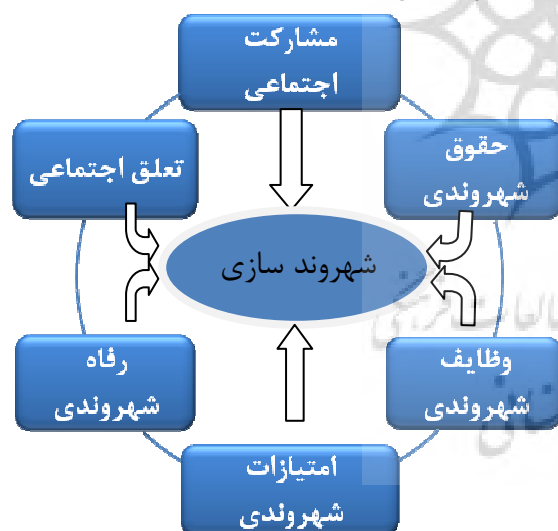
1 Non-Governmental Organization
2 Private Voluntary Organization
3 Community Based organization*

تری در زمینه تشویق و ترغیب شهروندی، سیاسی و جلب مشارکت‌های شهروندی دارند (همان، ۲۶۵). مارشال،

حقوق شهروندی را دارای سه حوزه اصلی می‌داند:

- ۱- حقوق قانون مدنی: همانند حقوق مبتنی بر آزادی‌های فردی، آزادی بیان، حق مالکیت، حق بهره‌مندی از عدالت.
- ۲- حقوق سیاسی: از قبیل حق رأی و حق شرکت در انتخابات.

۱- حقوق اجتماعی: از جمله حق بهره‌مندی از امنیت، رفاه اجتماعی، خدمات مدنی و اجتماعی. در مجموع دیدگاه شهروندسازی معطوف به آموزش شهروندی، تثبیت حقوق شهروندی و حمایت از شهروندان به منظور مشارکت شهروندی در جامعه و در تعامل با حکومت محلی است (نجاتی حسینی، ۱۳۸۰: ۱۰).

شکل شماره ۲- الگوی نظری ارتباط میان شهروندان و مدیریت شهری (ماخذ: صرافی و عبدالهی، ۱۳۸۷: ۱۲۳)

الگوی فوق می‌تواند مبنایی برای ترسیم الگوی نظری ارتباط میان شهروندان و مدیریت شهری در این نوشتار قرار گیرد (صرافی و عبدالهی، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

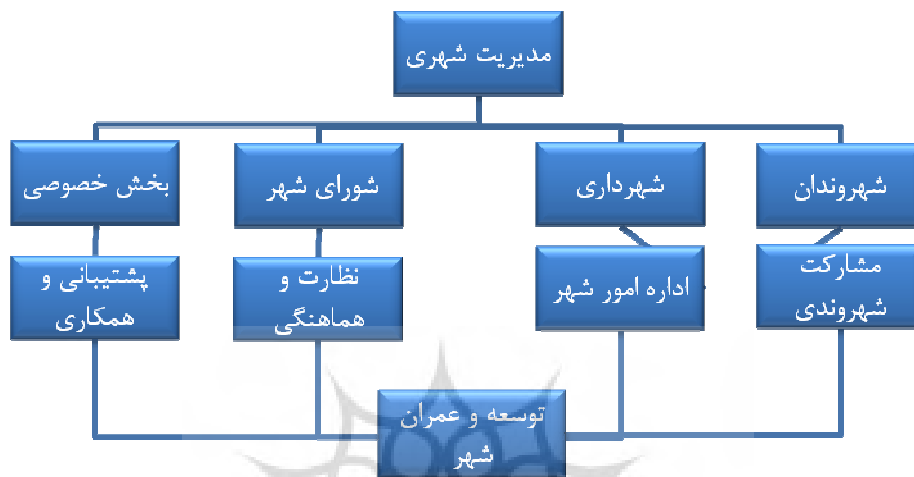
شورای شهر و دوم شهرداری که در رأس هرم اجرایی شهر قرار دارند (مزینی، ۱۳۷۷: ۴۷).

هدف اساسی مدیریت شهری، سازماندهی و ساماندهی امور شهری با مشارکت و همکاری مردم است. اهداف مدیریت شهری را می‌توان این گونه برشمرد: ۱- ساماندهی توسعه پایدار شهری ۲- ارتقاء و بهبود شرایط زیست مردم شهر ۳- حفاظت از محیط زیست شهری ۴- حفاظت و بهبود محیط کالبدی شهری ۵- جلب مشارکت مردمی در مدیریت شهری (ارجمندنی، ۱۳۸۵: ۳۲۲). مشارکت عمومی از طریق حکومت‌های محلی دارای سه هدف است: ۱- بهبود توانایی مدیریت ۲- تعیین اولویت‌های برنامه ۳- انجام اصلاحات. توانایی مدیریتی زمانی بهبود می‌یابد که تلاش مدیریت در جهت پاسخگو بودن به نیازهای عمومی باشد. به طور کلی فلسفه اساسی شکل‌گیری حکومت‌های محلی، نهادینه‌سازی و تحقق مشارکت مردمی در مدیریت امور مربوط به خود است. بدین منظور مدیران محلی برای اداره امور محلی بایستی الزاماً سبک رهبری مشارکتی را در ارتباط با مردم محلی برگزینند (مقیمی، ۱۳۸۲: ۲۶۳). به نظر استیورات، مهم‌ترین وظیفه مقامات محلی و حکومت‌های محلی برای تقویت و بهبود اجتماعات محلی و سازمان کارآمد و مؤثر «شهروندسازی» است. شهروندسازی عبارتست از فراهم کردن امکانات، تسهیلات و سازوکارهای لازم برای شهروندان، تا آنها از حقوق شهروندی‌شان بهره‌مند گردند و بتوانند به نحو مناسب وظایف و تکالیف شهروندی خود را در قبال جامعه محلی که در آن زندگی می‌کنند، انجام دهند. به نظر وی حکومت‌های محلی در مقایسه با حکومت‌های مرکزی، نقش فعال-

اختیارات و روابط حکومت شهری با سایر سطوح حکومت، نقش اساسی و کلیدی در شکل‌یابی نظام ارتباط بین عناصر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری ایفا می‌کند (طاهرخانی، ۱۳۸۱: ۷۴).

عناصر مدیریت شهری شامل شهرداری، شورای شهر، شهروندان و نهادهای جامعه مدنی شهر است. نوع نظام حکومتی و به تبع آن، سیستمی که هر نظام حکومتی برای اداره امور شهرها به کار می‌گیرد، همچنین حدود

شکل ۳- نقش عناصر مدیریت شهری، (ماخذ، صرافی و عبدالهی، ۱۳۸۷: ۱۳۰)

نظر می‌رسد هرچه ساختار اداری و اجرایی کشور غیرمتمرکز و انتخابی‌تر باشد، بدنه آن برای تأثیرپذیری از جامعه و برانگیختن مشارکت مساعدتر می‌گردد. بسیاری از مسایل اجتماعی ذاتاً خصلتی محلی و گروهی دارند و در قالب تصمیم‌گیری‌های کلان یا سازمان‌های گسترده نمی‌گنجد ساختارهای متمرکز نیز یافتن راه‌حل برای این دسته از مسایل را دشوار می‌کنند (خاتم، ۱۳۸۰: ۲۷).

نخستین گام برای جلب مشارکت شهروندان در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه و عمران شهری، اطلاع هرچه بیشتر از نیازها و خواست‌های آنان است. ابزارهای مهم برای تحقق این امر، عبارت است از: پژوهش مشارکتی، نظر سنجی عمومی، نظر خواهی از نهادها و تشکل‌های محلی و صنفی، مذاکره با کارشناسان و اهل نظر. دومین گام مهم در مسیر مشارکت شهروندان در فرایند برنامه-

۳-۲- پیش‌نیازهای جذب و سازماندهی مشارکت شهروندان و عوامل مؤثر بر مشارکت

وضعیت مشارکت‌های مردمی در هر جامعه‌ای از فرایندهای تاریخی، ساختارهای قانونی، سیاسی، اداری، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی تأثیر می‌پذیرد. متغیرهای سطح خرد نظیر ویژگی‌های فردی و ذهنی نیز به سهم خود در تبیین مشارکت‌های مردمی اثرگذار هستند (سعیدی، ۱۳۸۲: ۱۷۱). مطالعه میزان مشارکت اجتماعی در کشورها بدون توجه به ساختارهای سیاسی، اجتماعی و اقتصادی امکان‌پذیر نیست (فخرایی، ۱۳۸۳: ۲۶۰). دو جزء اساسی که نقش مهم‌تری در ایجاد فضای مساعد یا نامساعد برای مشارکت در مدیریت و تصمیم‌گیری دارند، عبارتند از: میزان اعتماد به مردم، و میزان باور به تأثیرگذاری فرد (نوذری‌پور، ۱۳۸۰: ۵). به

۷- مشارکت و مناسبات اجتماعی: مشارکت اساساً مستلزم تجدید شیوه و مناسبات اجتماعی و انسانی است.

۸- مشارکت و آموزش: مشارکت نه تنها نیازمند حداقل آموزش است بلکه در گرو برنامه‌ریزی آموزش خاصی برای همه مسئولان و داوطلبان مشارکت (اعم از اداری، فنی، خدماتی، و جز اینها) است (ارجمندنیا، ۱۳۸۵: ۳۲۶).
عدم همکاری آگاهانه شهرداری‌ها و دولت‌ها تنها مانع مشترک مردمی به شمار نمی‌آید، بلکه موانع متعدد دیگری نیز وجود دارد که اهم آن به شرح زیر است.

۱- نظام حقوقی: نظام حقوقی به دو معنا می‌تواند مانع مشارکت مردم باشد. نخست، آنجا که برای گروه و بخشی از جامعه امتیازی قائل می‌شود و دیگران را از آن محروم می‌دارد دوم، آنجا که عدم صراحت موجود در قانون امکان تغییر را باز می‌گذارد و در نتیجه افراد قدرتمند قانون را به نفع خود تعبیر و اجرا می‌کنند و مانع مشارکت واقعی مردم می‌شوند.

۲- دیوان سالاری دولتی: وجود قوانین دست و پاگیر، متعدد و گاه متناقض باعث می‌شود که تقاضای مشارکت یا همکاری برای تحصیل مجوز و انجام فعالیت، مجبور به صرف وقت و توان فوق‌العاده برای گذر از مراحل متعدد اداری گردد.

۳- معیارهای نادرست اجتماعی: اختلافی که معیارهای اجتماعی بین مشارکت مردان و زنان قایل می‌شود، لذا بی توجهی به مشارکت جوانان به‌عنوان شهروندان آینده نه شهروندان کنونی، از دیگر موانع اجتماعی است که بر سر راه مشارکت فعال اقشار مختلف اجتماع وجود دارد.

۴- تقسیم ناعادلانه منابع: در نتیجه عدم تعادل در توزیع مناسب شکل سرمایه، زمین، صاحبان سرمایه و

ریزی و طراحی شهری، دخالت دادن نظرات و تمایلات آنان در طرح‌های توسعه و عمران و جلب موافقت افکار عمومی نسبت به نحوه اجرای آنها است (مهدی‌زاده و دیگران، ۱۳۸۵: ۳۱۸ و ۳۱۹). تحقق مشارکت مستلزم فراهم کردن زیرساخت‌های لازم از جمله قوانین و نهادهای مناسب، رشد دموکراسی، تشکل‌های غیردولتی، آگاهی و آموزش عمومی است (همان: ۵۰۳). تحقق مشارکت در گرو پیش‌نیازها و ایجاد شرایط مناسب برای مکانیسم‌های سازماندهی از سوی دولت است. بدون دستیابی و فراهم‌سازی شرایط مناسب، مشارکت تحقق نخواهد یافت. این پیش‌نیازها عبارتند از:

۱- پذیرش حق نظارت شهروندان: در بخش دولتی ابتدا باید حق شهروندان و پذیرش بیان دیدگاه‌های مردمی وجود داشته باشد و در خارج از چارچوب‌های سنتی، اراده قانونی نشان داده شود.

۲- آمادگی ورود به مقوله مشارکت: باید شرایط و آمادگی اجتماعی برای ورود به مقوله مشارکت فراهم باشد تا ظرفیت پذیرش نظام اجتماعی تقویت گردد.
۳- شرایط مادی و معنوی: باید شرایط مادی و معنوی مناسب برای مشارکت از مجاری توسعه فرهنگی، مدیریت توسعه، ارتباطات و اطلاع‌رسانی مستمر فراهم آید.

۴- مشارکت عادلانه در تصمیم‌گیری: باید شرایط پذیرش مشارکت و تقسیم عادلانه مشارکت در تصمیم‌گیری و مدیریت توسعه آماده گردد.

۵- اطلاع‌رسانی: که در عمق مشارکت نهفته است باید به‌طور شفاف جریان یابد.

۶- تعهد به مشارکت: چنین تعهدی تغییر دیدگاه در همه سطوح را می‌طلبد.

(علوی تبار، ۱۳۸۰: ۱۶۷). محور اصلی شوراهای مشارکت است چرا که تحقق آنها پاسخ به افزایش ظرفیت مشارکتی مردم است. چارچوب کلی نقش شوراهای اسلامی شهر، نمایانگر این است که نمایندگان مردم و شهروندان در سلسله مراحل سیاستگذاری، برنامه ریزی و امور مدیریت شهری باید نقش عمده و اساسی را دارا باشند (کوچه، ۱۳۸۱: ۱۱۶). نقش و وظایف شوراهای اسلامی شهرها در رابطه با مشارکت شهروندان به استناد ماده «هفتادویک» قانون شوراهای اسلامی شهرها را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱- بند پنجم: برنامه ریزی در خصوص مشارکت مردم در انجام خدمات اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی با موافقت دستگاه های ذیربط.

۲- بند ششم: تشویق و ترغیب مردم در خصوص گسترش مراکز تفریحی، ورزشی و فرهنگی با هماهنگی دستگاه های ذیربط.

۳- بند هفتم: اقدام در خصوص تشکیل انجمن ها و نهادهای اجتماعی، امدادی، ارشادی و تأسیس تعاونی های تولید و توزیع و مصرف، انجام آمارگیری، تحقیقات محلی و توزیع ارزاق عمومی با توافق دستگاه های ذیربط (حجتی اشرفی، ۱۳۷۸: ۲۳۸).

در ضمن در ماده «هفتادوشش» قانون شوراهای اسلامی شهرها، در رابطه با اطلاع رسانی به شهروندان چنین آمده است: شورای شهر و شهرداری و شرکت ها و سازمان های وابسته موظفند به نحو مقتضی و در صورت امکان با راه اندازی پایگاه رایانه ای، زمینه اطلاع عموم مردم را بطور مستمر از مصوبات، تصمیمات،

مالکان بیش از سایر گروه های اجتماعی قدرت اعمال نفوذ بر مدیریت شهری را دارا می باشند (سعیدی رضوانی و کاظمیان، ۱۳۸۰: ۳۵).

۲-۴- جایگاه مشارکت شهروندان در قوانین شهرداری و شورای شهر

بی گمان عالی ترین نهاد برای تجلی مشارکت مردم در شهرها، شوراهای شهر هستند. این نهاد به نمایندگی از تمام ساکنان یک شهر که دخالت و شرکت همه آنها در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری ها امکان پذیر نیست، به اداره امور شهرها و نظارت بر آنها می پردازد (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۹۷) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به منظور تحقق مشارکت مردم در اداره امور کشور اصول هفتم، یکصد و یکم، یکصد و دوم، یکصد و چهارم، یکصد و پنجم و یکصد و ششم قانون اساسی را به شوراهای در سطوح مختلف (از شورای ده تا شورای استان) اختصاص داده است (مزینی، ۱۳۷۷: ۱۲۲). در یک جمع بندی می توان مهمترین نکات مطرح در اصول مختلف قانون اساسی در رابطه با شوراهای شهرها را به شرح زیر خلاصه کرد:

۱- حق خداداد حاکمیت ملت بر سرنوشت اجتماعی خویش (اصل پنجاه و ششم).

۲- مشارکت عامه در تعیین سرنوشت خویش.

۳- اتکا به آرای عمومی در اداره امور کشور (اصل ششم).

۴- به رسمیت شناخته شدن شوراهای به عنوان رکن تصمیم گیری و اداره امور کشور (اصل هفتم و صدم).

۵- الزامی بودن رعایت تصمیم های شوراهای توسط مقامات کشوری در حدود اختیار شوراهای (اصل صد و سوم).

است هر شش ماه یکبار آمار کلیه عملیات انجام شده از قبیل خیابان‌سازی و ساختمان‌عمارات و سایر امور اجتماعی و بهداشتی و امثال آن را برای اطلاع عموم منتشر نموده، نسخه‌ای از آنرا برای وزارت کشور بفرستد. روشن است آگاهی مردم از برنامه‌های انجام شده و مشاهده بهبودها و تسهیلات، تضمین‌کننده مشارکت همه‌جانبه و از جمله مالی آن‌ها است (سعیدینیا، ۱۳۸۲: ۹۵).

۳- تجزیه و تحلیل پرسشنامه:

۳-۱- تجزیه و تحلیل توصیفی پرسشنامه:

عملکرد، بودجه، هزینه و درآمد خود فراهم نمایند (همان، ۲۴۳).

به‌طور خلاصه شوراها در راستای عدم تمرکز و افزایش مشارکت شهروندان در اداره امور محلی راه-اندازی گردیده است. در ماده ۷۱ قانون شهرداری، به روشنی بر ضرورت آگاهی مردم از چگونگی گردش امور مالی شهرداری تصریح شده است:

ماده ۷۱- شهرداری‌ها مکلف است هر شش ماه یک بار منتهی تا پانزدهم ماه بعد، صورت جامعی از درآمد و هزینه‌های شهرداری را به تصویب شورای شهر رساند و برای اطلاع عموم منتشر کند. همچنین شهردار مکلف

جدول ۲- آمار توصیفی حاصل از نتایج پرسشنامه (ماخذ: مطالعات میدانی نگارندگان)

گروه	گویه	درصد
خیلی کم	نظارت شهروندان بر تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر	69.2
کم		30.8
مجموع		100.0
خیلی کم	نقش و دخالت شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر	61.5
کم		38.5
مجموع		100.0
خیلی کم	نظر خواهی از عموم شهروندان قبل و بعد از انجام هر پروژه و برنامه‌ای	69.2
کم		23.1
متوسط		7.7
مجموع		100.0
خیلی کم	اطلاع شهروندان از تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر	۷۶/۹
کم		23.1
مجموع		100.0
خیلی کم	تمرکززدایی و واگذاری اختیارات به نهادهای محلی	76.9
کم		23.1
مجموع		100.0
خیلی کم	همکاری و مشارکت سازمان‌های غیر دولتی (NGO)	84.6
کم		15.4
مجموع		100.0
خیلی کم	امکانات دریافت نظرات و پیشنهادات شهروندان در امور شهر	69.2
کم		15.4
متوسط		15.4
مجموع		100.0

76.9	خیلی کم	تلاش در جهت آگاهی‌های عمومی و ترویج فرهنگ شهرنشینی
23.1	کم	
100.0	مجموع	
61.5	خیلی کم	تلاش شهرداری و شورای شهر به منظور مشارکت بیشتر شهروندان در امور شهر
38.5	کم	
100.0	مجموع	
30.8	خیلی کم	دسترسی شهروندان به اطلاعات شهری (گردش آزاد اطلاعات)
30.8	کم	
38.5	متوسط	
100.0	مجموع	

شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۴: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۲

Test Statistics

	VAR00002
Chi-Square	.692 ^a
df	1
Asymp. Sig.	.405
Exact Sig.	.581
Point Probability	.314

سؤال ۳: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با ۰/۰۱۸ است، که از ۰/۰۵ کوچکتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد اطلاع شهروندان از در تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

۲-۳- تجزیه و تحلیل استنباطی پرسشنامه

سؤال ۱: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2$ برابر با ۰/۱۶۶ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد نظارت شهروندان بر تصمیم‌گیری‌های شهرداری و شورای شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۳: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۱

Test Statistics

	VAR00001
Chi-Square	1.923 ^a
Df	1
Asymp. Sig.	.166
Exact Sig.	.267
Point Probability	.175

سؤال ۲: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2$ برابر با ۰/۴۰۵ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد نقش و دخالت

جدول ۵: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۳

Test Statistics	
	VAR00003
Chi-Square	8.000 ^a
Df	2
Asymp. Sig.	.018
Exact Sig.	.018
Point Probability	.011

سؤال ۴: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با ۰/۰۵۲ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تایید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد نظر خواهی از عموم شهروندان قبل و بعد از انجام هر پروژه و برنامه‌ای در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۶: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۴

Test Statistics	
	VAR00004
Chi-Square	3.769 ^a
df	1
Asymp. Sig.	.052

سؤال ۵: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با ۰/۰۵۲ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تایید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد تمرکززدایی و واگذاری اختیارات به نهادهای محلی در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۷: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۵

Test Statistics	
	VAR00005
Chi-Square	3.769 ^a
Df	1
Asymp. Sig.	.052
Exact Sig.	.092
Point Probability	.070

سؤال ۶: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با ۰/۰۱۳ است، که از ۰/۰۵ کوچکتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 رد می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد همکاری و مشارکت سازمان‌های غیردولتی (NGO) در جهت بهبود امور شهر، در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۸: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۶

Test Statistics	
	VAR00006
Chi-Square	7.538 ^a
df	2
Asymp. Sig.	.023
Exact Sig.	.031
Point Probability	.013

سؤال ۷: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با ۰/۳۴۷ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با احتمال ۹۵ درصد فرض H_0 تایید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه زیاد و متوسط اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد امکانات دریافت نظرات و پیشنهادات شهروندان در امور شهر در حد زیاد و متوسط ارزیابی می‌گردد.

جدول ۹: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۷

Test Statistics

	VAR00007
Chi-Square	3.308 ^a
df	3
Asymp. Sig.	.347
Exact Sig.	.386
Point Probability	.064

سؤال ۸: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با $0/052$ است، که از $0/05$ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد تلاش در جهت آگاهی‌های عمومی و ترویج فرهنگ شهرنشینی در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۱۰: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۸

Test Statistics

	VAR00008
Chi-Square	3.769 ^a
df	1
Asymp. Sig.	.052
Exact Sig.	.092
Point Probability	.070

سؤال ۹: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با $0/405$ است، که از $0/05$ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد تلاش در جهت مشارکت بیشتر شهروندان در امور شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۱۱: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۹

Test Statistics

	VAR00009
Chi-Square	.692 ^a
df	1
Asymp. Sig.	.405
Exact Sig.	.581
Point Probability	.314

سؤال ۱۰: مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با $0/926$ است، که از $0/05$ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه متوسط و کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین نظر اعضای مدیریت شهری، شهر فسا در مورد تلاش در جهت دسترسی شهروندان به اطلاعات شهری (گردش آزاد اطلاعات) در حد متوسط و کم ارزیابی می‌گردد.

جدول ۱۱: تجزیه و تحلیل استنباطی سؤال ۹

Test Statistics

	VAR00010
Chi-Square	.154 ^a
df	2
Asymp. Sig.	.926
Exact Sig.	1.000
Point Probability	.170

۳-۳- تحلیل و استنباط داده‌های کل سؤالات

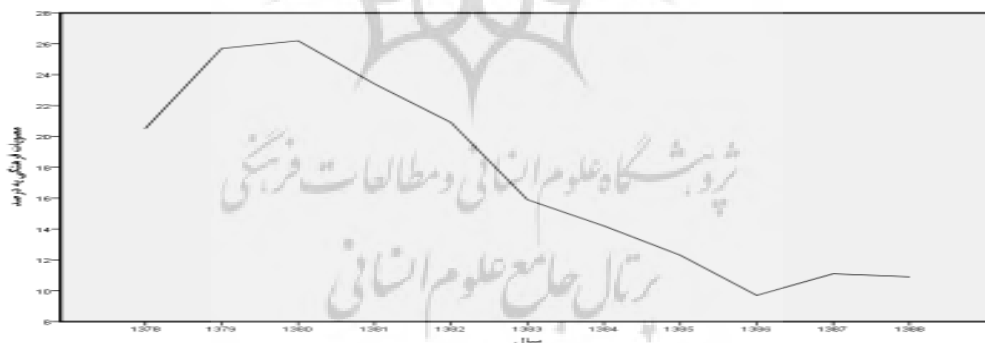
پرسشنامه

مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2 = P_3$ برابر با $0/782$ است، که از $0/05$ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم

۱- مصوبات فرهنگی ۲- مصوبات عمرانی ۳- مصوبات اجتماعی ۴- مصوبات اقتصادی ۵- سایر مصوبات.

بنابراین تقسیم بندی، اقدام به بررسی روند تغییرات هریک از مصوبات شد، سپس به بررسی تعداد مصوبات شورای شهر فسا، که در ماده ۷۱ قوانین شهرداریها و شوراهای اسلامی مرتبط با مشارکت مردمی است، اقدام گردید.

۱- مصوبات فرهنگی: با توجه به شکل ۵-۸ روند مصوبات فرهنگی دارای سیر نزولی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۱۴ است که از ۰/۰۵ کمتر است. که این مطلب مواید سیر نزولی در نمودار مربوط به مصوبات فرهنگی است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات فرهنگی طی ۱۱ سال اخیر (سال های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۸) رد می شود.

شکل ۴- روند مصوبات فرهنگی طی سال های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۸ (مأخذ: شورای شهر فسا و مطالعات نگارندگان)

۲- مصوبات عمرانی وجود ندارد. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات عمرانی طی ۱۱ سال اخیر (سال های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۸) تأیید می گردد.

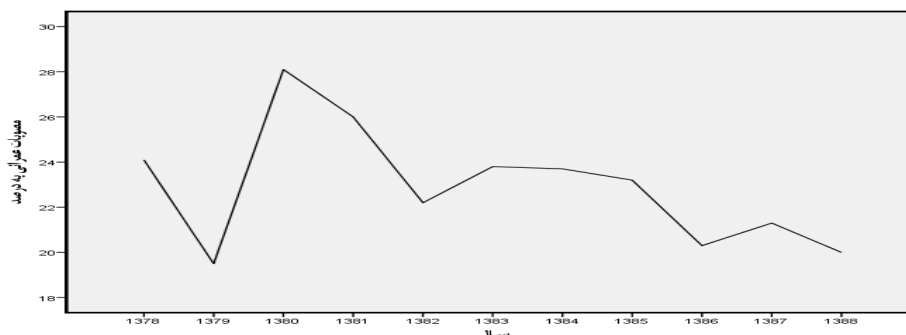
اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین عملکرد مدیریت شهری، شهر فسا در رابطه با تأثیر بر افزایش مشارکت شهروندان امور شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می گردد.

Test Statistics

	suncoded
Chi-Square	.077 ^a
df	1
Asymp. Sig.	.782

۳-۴- توصیف، تجزیه و تحلیل مصوبات شورای شهر: به منظور ارزیابی بهتر و همچنین اطمینان از صحت گفتار مدیران شهری راجع به تأثیر مدیریت شهری، شهر فسا بر مشارکت شهروندان اقدام به بررسی مصوبات شورای شهر فسا در ۱۱ سال اخیر (سه دوره شوراهای اسلامی) شد، طبق دستور العمل شوراهای اسلامی شهر، کلیه مصوبات شوراهای اسلامی شرح به پنج دسته تقسیم زیر می شود:

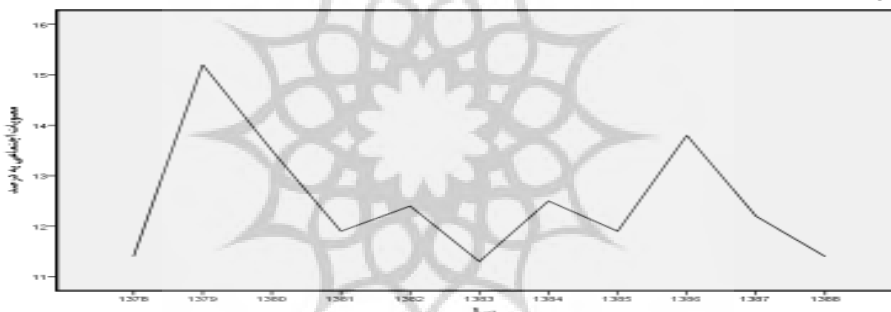

شکل ۵- روند مصوبات عمرانی طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸ (مأخذ: شورای شهر فسا و مطالعات نگارندگان)

۳- مصوبات اجتماعی: با توجه به شکل ۵-۵۰ روند مصوبات اجتماعی دارای سیر نزولی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۹۹۹ است که از ۰/۰۵ بیشتر است. که این مطلب موأید این است که سیر نزولی معنی‌داری در نمودار مربوط به مصوبات اجتماعی وجود ندارد. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات اجتماعی طی ۱۱ سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸) تأیید می‌گردد.

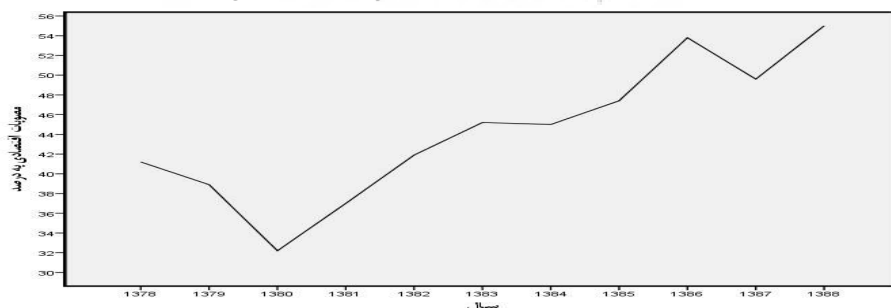
۳- مصوبات اجتماعی: با توجه به شکل ۵-۵۰ روند مصوبات اجتماعی دارای سیر نزولی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۹۹۹ است که از ۰/۰۵ بیشتر است. که این مطلب موأید این است که سیر نزولی معنی‌داری در نمودار مربوط به مصوبات اجتماعی وجود ندارد. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات اجتماعی طی ۱۱ سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸) تأیید می‌گردد.

شکل ۶- روند مصوبات اجتماعی طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸ (مأخذ: شورای شهر فسا و مطالعات نگارندگان)

۳- مصوبات اقتصادی: با توجه به شکل ۵-۵۱، روند مصوبات اقتصادی دارای سیر صعودی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۳۳۸ است که از ۰/۰۵ کمتر است. که این مطلب موأید سیر صعودی در نمودار مربوط به مصوبات اقتصادی است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات اقتصادی طی ۱۱ سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸) رد می‌گردد.

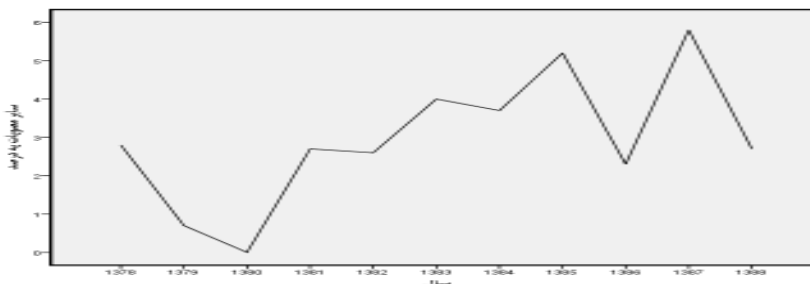
۳- مصوبات اقتصادی: با توجه به شکل ۵-۵۱، روند مصوبات اقتصادی دارای سیر صعودی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۳۳۸ است که از ۰/۰۵ کمتر است. که این مطلب موأید سیر صعودی در نمودار مربوط به مصوبات اقتصادی است. بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد مصوبات اقتصادی طی ۱۱ سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸) رد می‌گردد.

شکل ۷- روند مصوبات اقتصادی طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۸ (مأخذ: شورای شهر فسا و مطالعات نگارندگان)

سیر صعودی معنی داری در نمودار مربوط به مصوبات اجتماعی وجود ندارد بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد فرض یکسان بودن درصد سایر مصوبات طی ۱۱ سال اخیر (سال‌های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۸) تأیید می‌گردد.

۳- سایر مصوبات: با توجه به شکل ۵-۵۲. روند سایر مصوبات دارای سیر صعودی است. مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور معادل ۰/۷۹۷ است که از ۰/۰۵ بیشتر است. که این مطلب مؤید این است که

شکل ۸- روند سایر مصوبات طی سال‌های ۱۳۷۸ الی ۱۳۸۸ (مأخذ: شورای شهر فسا و مطالعات نگارندگان)

۸- همکاری و هماهنگی در برگزاری پیاده‌روی خانوادگی در روزهای جمعه

۴- نتیجه گیری

در تحلیل و استنباط داده‌های کل سؤالات پرسشنامه مدیران شهری مقدار احتمال مربوط به آزمون کای اسکور جهت مطالعه فرض $H_0: P_1 = P_2$ برابر با ۰/۷۸۲ است، که از ۰/۰۵ بزرگتر است. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد فرض H_0 تأیید می‌گردد. یعنی در انتخاب گزینه کم و خیلی کم اتفاق نظر وجود دارد. بنابراین عملکرد مدیریت شهری، شهر فسا در رابطه با تأثیر بر افزایش مشارکت شهروندان امور شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد. همانگونه که مشاهده شد با توجه به سؤالات تحقیق و نتایج حاصل از آزمون کای اسکور به استناد بخش توصیف و تحلیل ده سوال، و توصیف و تحلیل داده‌ها که تحلیل و استنباط داده‌های کل سؤالات پرسشنامه را نشان می‌دهد، همچنین در بخشی که به بررسی مصوبات شورای شهر فسا پرداخته، عملکرد مدیریت شهری شهر فسا در رابطه با

۳-۵- بررسی تعداد مصوبات شورای شهر فسا مرتبط با مشارکت مردمی: از کل ۶۵۲ مصوبه شورای شهر فسا در طی ۱۱ سال اخیر، ۱۸ مصوبه در رابطه با افزایش مشارکت مردمی (بندهای ۶، ۵ و ۷ قانون وظایف شوراهای اسلامی شهر) است. که متأسفانه همین تعداد کم مصوبات مرتبط با افزایش مشارکت مردمی چنان مصوبات اثرگذاری در این رابطه نبوده است. محورهای موضوعات این مصوبات به این صورت است.

- ۱- رسیدگی و کمک مالی به تیم‌های ورزشی در رشته‌های مختلف
- ۲- کمک مالی به ستاد بزرگداشت امام
- ۳- کمک مالی و هماهنگی در جهت اجرای جنگ شادی در شهر
- ۴- احداث و واگذاری ساختمانی در میدان پلیس به راهنمایی و رانندگی
- ۵- تامین مکان، همکاری و هماهنگی در جهت برگزاری نمایشگاه بهاره و پاییزه
- ۶- همکاری و هماهنگی در برگزاری انتخابات
- ۷- همکاری و هماهنگی در برگزاری راهپیمایی

ارجمندنیان، اصغر، (۱۳۸۵)، مکانیسم سازماندهی و مشارکت مردم و نهادهای غیردولتی در ساخت، بهره برداری و اسکان در شهرهای جدید، مجموعه مقالات طرح‌های توسعه شهری در شهرهای جدید، جلد سوم، انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.

ایمانی جاجرمی، حسین، مهرناز بیگدلی، سیمین حناچی، (۱۳۸۳)، مدیریت شهری پایدار، بررسی تجارب مشارکتی شهرداریها و شوراهای اسلامی شهرهای ایران، انتشارات سازمان شهرداریها، چاپ دوم، تهران.

پوراحمد، احمد، حسین حاتمی نژاد، سید هادی حسینی، (۱۳۸۵)، آسیب شناسی طرح‌های توسعه شهری، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، سال سی و هشتم، شماره ۵۸.

سعیدنیان، احمد، (۱۳۸۲) کتاب سبز شهرداری‌ها، جلد یازدهم، مدیریت شهری، چاپ دوم، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.

سعیدی رضوانی، نوید، غلامرضا کاظمیان، (۱۳۸۰) امکان‌سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداریها، جلد اول (بررسی تحولات نظری و تجارب جهانی)، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.

سیف‌الدینی، فرانک، (۱۳۶۸)، مشارکت مردمی و توسعه، مجله علوم اجتماعی، تهران، شماره ۱۴۸، تهران.

شکیبامقدم، محمد، (۱۳۸۰)، مدیریت سازمان‌های محلی و شهرداریها، انتشارات میر، چاپ اول، تهران.

تأثیر بر افزایش مشارکت شهروندان در امور شهر در حد کم و خیلی کم ارزیابی می‌گردد. نتایج حاصل از ارزیابی عملکرد مدیریت شهری شهر فسا در رابطه با افزایش مشارکت شهروندان نشان می‌دهد که مدیریت شهری شهر فسا در این رابطه عملکرد ضعیفی را داشته است، به طوری که نتایج تحلیل داده‌ها این عملکرد را در حد کم و خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. نظام مدیریت شهری، دارای نقش زیادی در گسترش مشارکت مردمی است. این نظام در ایران دارای سیستمی متمرکز بوده و از مشخصات اصلی آن بخشی بودن و نقش کم‌رنگ مردم و سازمان‌های محلی در فرایند برنامه ریزی در امور شهری است. بنابراین یکی از دلایل عمده شکست مدیریت شهری در عملکرد مفید در امور شهری در ایران، عدم مشارکت کامل مردم و سازمان‌های غیر دولتی در امر برنامه‌ریزی و مدیریت شهری بوده است.

ساختار مدیریت شهری باید مبتنی بر اصولی باشد که در واقع پی و شالوده را به وجود آورد: ۱- اصل تربیت شهروندی و آموزش شهروندی ۲- اصل نظرخواهی مداوم از شهروندان ۳- اصل ضوابط مدون و منتشر شده برای آگاهی و راهنمایی شهروندان ۴- جلب اعتماد مردم،

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی، (۱۳۷۷)، مدیریت مشارکتی شوراهای اسلامی و نظام مدیریت روستایی در ایران، مجله پژوهش، فصلنامه پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی، انتشارات جهاد دانشگاهی، شماره دوم.

مرادی مسیحی، وراز، (۱۳۸۰)، مقالاتی در زمینه جامعه‌شناسی شهری، انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.

مرکز آمار ایران، (۱۳۸۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر فسا.

مزینسی، منوچهر، (۱۳۷۷) بررسی ساختار مدیریت شهری در ایران، انتشارات مرکز مطالعات برنامه-ریزی شهری، تهران.

مهدی‌زاده، جواد، و همکاران، (۱۳۸۵)، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، انتشارات معاونت معماری و شهرسازی وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ دوم، تهران.

مهندسین مشاور شارمند، (۱۳۷۹)، شیوه تحقیق طرح‌های توسعه شهری، جلد سوم، چاپ اول، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.

یاور، بیژن، (۱۳۸۰)، شهرسازی مشارکتی و جایگاه مشارکت مردم در شهر ایرانی واقعیات، اهداف، استراتژی‌ها، به راهنمایی دکتر راضیه رضازاده، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته شهرسازی گرایش برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشگاه علم و صنعت ایران.

Zimmerman, Abraham, (1996) Public Participation in Planning, Common Questions about Planning in Arizona Issue 6, february.

شکیبامقدم، محمد، (۱۳۸۷)، مدیریت سازمان‌های محلی و شهرداریها، انتشارات ترمه، چاپ دوم، تهران.

رجب صلاحی، حسین، (۱۳۸۱)، ساختار حکومت محلی، مدیریت شهری و شهرداری، برنامه ریزی و مدیریت شهری؛ مسائل نظری و چالش‌های تجربی، انتشارات شهرداریها، تهران.

رضایی، غلامرضا، (۱۳۸۷)، شهر من فسا، انتشارات نوید، چاپ اول، شیراز.

رفعیان، سجاد، (۱۳۸۹) بررسی عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری و آرایه الگوی مناسب (مطالعه موردی فسا، به راهنمایی دکتر حسین یغفوری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

صرافی، مظفر، (۱۳۷۷)، تمرکززدایی کلانشهرهای کشورهای جنوب باورها و راهبردها فصلنامه معماری و شهرسازی، شماره ۴۸ و ۴۹ .

علوی تبار، علیرضا، (۱۳۷۹)، بررسی الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، جلد اول، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.

علوی تبار، علیرضا، (۱۳۷۹)، الگوی مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (یافته‌های تجربی و راهبردها)، جلد دوم، انتشارات سازمان شهرداریها، تهران.

کاظمیان، غلامرضا، (۱۳۷۶)، مدیریت کلانشهر تهران واگرایی عملکردی و فضایی، فصلنامه معماری و شهرسازی، شماره ۳۶ و ۳۷.